

MAHKEMENİN HASTA VERİLERİNİ İSTEMESİ HALİNDE PSİKIYATRİ HEKİMİNİN TUTUMU

Son yıllarda, hasta hekim ilişkisinin gizliliğinin sağlanması, hastaların kişilik haklarının korunması önemli bir sorun haline gelmiştir. Özellikle kamusal yetki kullanan otoritelerin bu alandaki tutum ve davranışları hekimleri ve hastaları ciddi bir tehdit altında bırakmaktadır.

Sosyal Güvenlik Kurumu ile Sağlık Bakanlığı'nın hasta bilgilerinin toplanması ve paylaşılması ile ilgili düzenleme ve uygulamalarını, Türkiye Psikiyatri Derneği yakından izlemektedir. Hekim ve Hasta arasındaki güven ilişkisini zedeleyici uygulamaların düzeltilebilmesi, ihlallerin önlenmesine yönelik düşüncelerimiz kamuoyu, karar alıcı ve uygulayıcılarla paylaşılmakta, gerektiğinde hukuksal yollara başvurulmaktadır.

Bütün bunların yanında; hukuk ve ceza mahkemelerinin önlerindeki uyuşmazlığın taraflarıyla ilgili psikiyatri uzmanlarından hasta dosyalarını talep eden yazıları da giderek çoğalmaktadır. Psikiyatri uzmanlarının bu taleplere cevap vermek zorunda olup olmadığı, bütün bilgileri mi yoksa bazı bilgileri mi gönderecekleri, bilgi göndermekten bütünüyle kaçınabilecekleri hallerin olup olmadığı gibi sorular çoğalmaktadır. Diğer taraftan mahkemeler ile ne tür bir iletişim kurulacağı, yazışmaların nasıl yapılacağı da sorulan konular arasındadır. Konuya ilişkin duyulan bilgi gereksinimi üzerine Prof. Dr. Mustafa Sercan, Av. Tülay Ekici ve Av. Ziyet Özçelik tarafından hazırlanan çalışma üyelerimizin yararlanmasına sunulmaktadır.

I-Hasta Bilgilerinin Gizliliğine İlişkin Özet Bilgi.

Hastalarla ilgili bilgiler tıbbi etiğin geleneksel korunması altındadır. Hasta tedavisinde mahremiyet hastanın sağlığını, özel yaşamının dokunulmazlığını, bütünsel olarak tüm iyilik halini korumayı amaçlar.

Tıbbi ilişkinin kural olarak sır sayılması ile ilgili etik ve yasal alanda kuvvetli bir uyuşma vardır. Bu uyuşma Hipokrat Andı kadar eskidir: *"Kişinin yaşamı ile ilgili olarak tedavi sürecinde ya da tedavi dışında gördüğüm ya da işittiğim ne varsa başka birine söylemeyeceğim, bunları söylenmesi ayıp şeyler olarak kendime saklayacağım."* Bu nasihat hastayı söylenti ve toplumsal yargıdan korumak üzere verilmektedir. Sırdaşlığın birçok amacı 2500 yıldan beri sürmektedir. 2. Dünya Savaşı sonrasında düzenlenmiş ve 1982'de yenilenmiş olan Cenevre Bildirgesi andı ile tıp fakültesi mezunları *"Bana verilmiş olan sırlara, hastanın ölümünden sonra bile saygı göstereceğim"* diye ant içirler.

Etik kurallar, yaşam biçimlerini etkileyen kararlarda merkezi figür olarak bireye saygıyı esas alır. Bunu yapmanın bir yolu da tıbbi bilgi mahremiyetine saygı göstermektir. Sonuçlarına bakmaksızın hastanın sır olarak saklamak istediği bilgiye saygı göstermek önemlidir. Sonuçlara bakılarak da sırdaşlığın değerlendirilmesi gerekir. Mahremiyet kişileri zedelenmeden korur. Mahremiyet yaralanma ve hastalıkları için hekime başvuruya cesaretlendirir. Hastalar hastalıkları ve tedavileri hakkındaki bilginin yayılacağından korkarsa bilgilerini gizler ve tıbbi yardım sürecine gölge düşebilir. Hekimler mahremiyeti ihlal ederse, hastalar onlara güvenmez. Bu bedensel hastalıkların idaresini bozabilir ve özellikle

psikiyatrik ilişkileri zedeler. Bu durumda ise hastanın tedavisinden beklenen faydanın elde edilememesi gibi hiç istenmeyen bir durum ortaya çıkabilecektir.

Belirttiğimiz gerekliliklerle bağlantılı olarak hekimin mesleki uygulaması içerisinde karşılaştığı hastanın tanısı, hastalık gidişi ve tedavi planı, bu mesleki ilişki içinde hasta ve çevresi hakkında öğrenilen başka bilgiler sırdır ve meslek etiği kurallarına göre hekimin bu sırrı koruması zorunludur. Hastanın ölmesi ya da o hekimle ilişkisinin sona ermesi, hekimin bu yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Hekimlerin sır saklama yükümlülüklerine ilişkin Tıbbi Deontoloji Tüzüğü'nün 4 üncü maddesi ile Hekimlik Meslek Etiği Kuralları Madde 9 uncu maddesi bu yönde yükümlülükleri içermektedir.

Hukuk da tıbbi tedavinin sırdaşlığına saygı duyar. Hukuk konuya bir özel yaşam sorunu olarak yaklaşır. Yasa ve içtihat yorumları, hastayı tıbbi süreçte elde edilen bilginin açıklanmasından korur. Yasalar hasta iletişimlerini ayrıcalıklı iletişim olarak tanır, izin ya da yasal olarak tanınan nedenler olmaksızın açıklanmasını yasaklayarak hasta bilgilerini korur. Bu kapsamda hekimin, tanık ya da bilirkişi olarak mahkemeye çağırıldığında olayın meslek sırrı olduğunu ileri sürerek bu görevinden çekinme hakkı bulunmaktadır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "Meslek ve sürekli uğraşları sebebiyle tanıklıktan çekinme" başlıklı 46 nci maddesi, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 'Sır nedeniyle tanıklıktan çekinme' başlıklı 249 uncu maddesi hekimlerin meslek sırrı nedeniyle tanıklıktan çekinme haklarını düzenlemektedir.

Hekimlerin sır saklama yükümlülüğü, aynı zamanda hastaların kişilik haklarının korunmasına yönelik düzenlemelerle örtüşmekte ve bütünleşmektedir. Bu alandaki başlıca hukuksal koruma normları olarak; Anayasa'nın 17 inci maddesindeki kişi dokunulmazlığı ile maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkı, 20 inci maddesindeki özel hayatın gizliliği ve korunması hakkı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8 inci maddesindeki özel hayat ve aile hayatına saygı gösterilmesi hakkı, Biyoloji ve Tıbbın Uygulanmasında İnsan Haklarının ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesinin 10 uncu maddesindeki hastaların özel yaşamının korunması ve bilgilendirilme hakkı, Türk Medeni Kanunu'nun 24 üncü maddesindeki kişiliğin saldırılara karşı korunması hakkı, Türk Ceza Kanunu'nun 134 ve devamı maddelerindeki sağlık verilerinin de içinde olduğu kişisel verilerin hukuka aykırı olarak kaydedilmesi ve paylaşılmasını suç sayan düzenlemeler bu kapsamda sayılabilir.

II- Hekimler Yönünden Sır Saklama Yükümlülüğünün İstisnaları?

Hastaya ait bilgilerin gizliliğinin korunması kuraldır. Ancak hastanın tedavi ilişkisinde elde edilmiş bilgilerinin açıklanabilmesine yönelik yasa ile tanımlanmış istisna haller bulunmaktadır. Hekimlerin sır saklama yükümlülüklerinin istisnaları olduğu Tıbbi Deontoloji Tüzüğü'nün 4. maddesinin ilk fıkrasında '*Tabip meslek ve sanatının icrası nedeniyle muttali olduğu sırları kanuni mecburiyet olmadıkça ifşa edemez.*' sözleri ile belirtilmiştir.

Özel hayatın gizliliğinin korunması hakkı kapsamında kişisel sağlık bilgilerinin hekim ve hasta dışındaki üçüncü kişi ve kurumlara aktarabildiği istisnai halleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz;

- 1- Bilgilerin sahibi olan hastanın, bilginin açıklanmasını istediği ya da önerildiğinde onay verdiği haller.

- 2- Sırrın saklanmasıyla hastanın kendisi ya da başkalarının yaşamsal tehlike olasılığı bulunduğu haller.
- 3- Yasal zorunluluk durumunda hekimin rapor düzenlemesi gereken durumlar.
- 4- Toplum sağlığının korunması için kişisel tıbbi kayıtların mahremiyetinin sınırlanması gereken durumlar.1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 58. maddesinde düzenlenen bulaşıcı hastalıkları yetkili makamlara bildirme yükümlülüğü örneğinde olduğu gibi.
- 5- Cinsel saldırı, çocuk istismarı veya öldürücü araçla yaralanma vb. durumlarda adli işlemler ve sağlık istatistik kayıtları bildirim yapılması gereken haller.
- 6- Kişinin kendine zarar verme tehditlerinin ciddi olduğu durumlarda kişiye yardım edilebilmesi hali.
- 7- Mahkeme emri

1994'te Amsterdam'da imzalanan ve '*Amsterdam Bildirgesi*' olarak anılan II. Avrupa Hasta Haklarını Geliştirme Bildirgesinin 4.2. maddesinde ise: "*hastaya ait bilgiler, yalnızca hastanın açık izni veya mahkemenin kesin isteği üzerine açıklanabilir.*" şeklinde bir hükme yer verilerek, sır saklama yükümlülüğünün bir istisnasının da mahkemelerin konu ile ilgili talepte bulunmaları olduğu düzenlenmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi özel hayatta olduğu gibi koruma altına alınan haklara meşru müdahale için yasa ile düzenlenmiş olma koşulunu yeterli bulmamaktadır. Hasta ve hekim arasında gizli kalması zorunlu bilgilerin üçüncü kişi ya da kurumlara aktarılabilmesi için her bir somut olay yönünden bu müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olması ve müdahalenin kapsamının müdahale amacı ile orantılı olması unsurlarını da aramaktadır.

Hastaların kişisel bilgilerinin korunmasının istisnası olarak belirlenen hallerde; hasta olan kişinin haklarının korunmasının temel kural olduğu, istisnaların başka bir bireyin hakları ve kamu yararının korunması ilkesine dayanması zorunluluğunun belirgin olduğu görülmektedir. Bu nedenle söz konusu edilen istisnaların geçerli olduğu durumlarda da hastanın kişilik haklarının zedelenmemesi için ayrıca özen gösterilmesi gerekir. Örneğin kişinin üçüncü tarafta olan bir kişiye zarar verme olasılığı nedeniyle mahremiyet hakkı ihlal edilmişse, yalnızca konuyla ilgili kişi ya da kişiler haberdar edilmeli, hekim kişinin toplum önünde utanç duyacağı durumlara yol açacak girişimlerden kaçınmalıdır.

Bulaşıcı hastalık nedeniyle ihbar edilen ve sağlık önlemleri alınması için "koruma ve tedavi" altına alınacak kişinin adının adalet ve sağlık görevlilerinden başka bir ortamda yer almaması hastanın kişilik hakları bakımından önemlidir.

Yasal düzenlemelerle alınan bu önlemler için hekimlerin ayrıca mahremiyetin sınırlı kaldırılmasının sağlanmasında sorumlulukları olduğu açıktır. Hekim bakımından mahremiyet ile ilgili genel etik tutum, sırrın korunması olmalıdır. Hukuki gerekçeler oluştuğunda istisnaların uygulanması gereken durumlarda da hekimin etik tutumu sırrın açıklanma düzeyini en düşük düzeyde tutmaya çalışmak olmalıdır.

Bu çalışmanın temel konusu olan sır saklama yükümlülüğünün istisnalarından olan mahkemelerin hekimlerden hasta bilgilerini istemesi halinin de kendi içinde değerlendirilmesi, sınırlarının ve veri paylaşma koşullarının belirlenmesi gerekmektedir.

III. Mahkemelerin Sağlıkla İlgili Bilgilerin Gizliliğine Müdahalesinin Sınırları.

Mahkemelerin, kişisel sağlık bilgilerinin korunmasını ve meslek sırrını hangi hallerde, hangi genişlikte sınırlandırabilecekleri dikkatle üzerinde durulması gereken bir konudur. Elbette tıpkı hekimlerde olduğu gibi mahkemelerin de yargılama kapsamında, hastanın kişisel sağlık verilerine mutlak zorunluluk olması halinde, amaçla orantılı olarak müdahale edebilecekleri söylenebilir.

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun ispat hakkına ilişkin 189 uncu maddesinde “Bir vakıanın ispatı için gösterilen delilin caiz olup olmadığına mahkemece karar verileceği, 195 inci maddesinde tarafların ellerinde bulunmayan başka yerden getirtilecek delillerin mahkeme tarafından isteneceği düzenlenmiştir. Benzeri düzenlemeler Ceza Muhakemesi Kanununda da yer almaktadır. Bu düzenlemeler uyarınca hakimın özel hayatın sert çekirdeğini oluşturan kişisel sağlık bilgilerini bir kanıt olarak getirilmesine karar verirken; yargılamada bu kanıtı dayanılmasının demokratik bir toplumda gerekli olması ve özel hayata müdahalenin kapsamının müdahale amacı ile orantılı olması unsurlarını gözetmesi bir zorunluluktur.

Hekimler hukuk davalarında Hukuk Muhakemesi Kanunu'nun 249. maddesi ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 46.maddesi uyarınca meslek sırrı kapsamındaki bilgileri hakkında tanıklık etmeme, çekinme hakkına sahiptir. Ceza Muhakemesi Kanununun 126 inci maddesinde de CMK'nun 46 inci maddesine göre tanıklıktan çekinme hakkı bulununan kişilerin şüpheli veya sanıkla ilgili ellerinde bulunan sır kapsamında sayılan begelere el konulamayacağı düzenlenmiştir. Hukuk Muhakemeleri Kanununun 221/3 maddesinde tanıklıktan çekinme hakları bulununan kişilerin söz konusu belgeleri ibrazdan ve tanıklıktan çekinebilecekleri düzenlenmiştir. Ancak sırrın sahibi olan hasta bu bilgilerin verilmesini, açıklanmasını istediği takdirde hekim tanıklık etmekle veya bilgileri vermekle yükümlüdür. Bütün bu düzenlemeler aynı zamanda mahkemelerin sağlıkla ilgili kişisel bilgileri istemesinin sınırlarını oluşturmaktadır.

IV.Psikiyatri Uzman Hekiminin Tutumu

Yukarıda aktardığımız bilgiler ışığında, mahkemeler tarafından gönderilen yazılı taleplere verilebilecek yanıtlara ilişkin önerilerimize aşağıda yer verilmiştir.

1. **Hekim hakkında hastası ya da yakınları tarafından yapılan şikayet üzerine bir hukuki soruşturma, dava söz konusu ise:**

Hekimin hastası tarafından kendisine yöneltilmiş bir dava karşısında hastaya ait tıbbi verileri mahkemeye sunabileceğinde kuşku yoktur. Bu aynı zamanda hekimin Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan hak arama özgürlüğünün ve savunma hakkının kullanılması niteliğinde olduğundan hekimin bu davranışı hukuken de korunmaktadır.

2. **Hekimin davanın tarafı olmadığı bir hukuki uyuşmazlık sözkonusu ise;**

İstenilen bilgilerin özel hayatın gizliliği kapsamında, mesleki bir sır olup olmadığı tespit edilmelidir. Psikiyatri dalının genel özellikleri ve bu dalla ilgili tedavi gören hastalara karşı toplumda yer edinmiş

yanlış bakış açısı, bu dalda hizmet veren hekimlerin sır saklama yükümlülüklerini diğer uzmanlık dallarına göre daha da ağırlaştırmaktadır. Bu nedenle bazı durumlarda hastanın bir psikiyatri hekimine başvurması dahi sır niteliği taşıyabilmekte ve bu bilginin saklanması yarar olabilmektedir.

Mahkemeden gelen dosya ya da bilgi istem yazıları dikkatle incelenmelidir. Özellikle, hakimin istediği bilgilere belli bir sınır çizip çizmediği, yazıda hastanın rızasının bulunduğu ilişkin bir ibarenin bulunup bulunmadığı, talebin hastanın rızasını gerektirmeyen hallerden olup olmadığı kontrol edilmelidir.

Mahkemenin yazdığı yazıda yok ise; istenen sağlık bilgilerinin mahkemeye gönderilmesi konusunda hastanın rızasının bulunup bulunmadığı, hastanın rızası yok ise kişisel sağlık bilgilerinin rıza gerektirmeyen sebepler üzerine mi istendiği hakkında mahkemeden vakit geçirmeksizin yazılı olarak bilgi istenmelidir.

Mahkemenin yazısında örneğin *“hastaya ait elinizde bulunan tüm tıbbi tanı ve tedaviyi gösterir belgelerin gönderilmesi”* şeklinde istenen kişisel sağlık bilgileri konusunda sınır getirilmemiş ise; Mahkemeye, talebin geniş tutulmasından kaynaklanabilecek olası hak ihlallerinin önlenmesi amacıyla gönderilecek bilgilerin sınırlandırılmasının gerekip gerekmediğinin sorulması yararlı olacaktır.

Böylece geniş bir taleple karşılaşan hekimin mahkemeye yazdığı yazıya yanıt olarak mahkeme tarafından aşağıdaki örnekte olduğu gibi uyuşmazlığı aydınlatacak bilgi ve belgenin sınırlarını çizen bir yazının gönderilmesi beklenebilecektir.

“...Fakülteniz Psikiyatri Anabilim Dalı Başkanlığında tedavi gördüğü bildirilmiş olup, yapılan muayene ve tedavi sonucunda konulan teşhis ve uygulanan tedavinin ne olduğunun, hasta ve doktor arasında kalması gerekenler hariç olmak üzere bilgi ve belgelerin çıkartılarak duruşmanın bırakıldığı...tarihinden önce mahkememize gönderilmesi rica olunur”

Yukarıdaki müzekkere örneğinde olduğu gibi daraltılmış bilgi taleplerinin karşılanması sır saklama yükümlülüğünün ihlali sonucunu doğurmamakla birlikte, hekimlerin bu durumda da mümkün olduğunca, içinde hasta öyküsü, kişisel bilgiler vb. bulunan tıbbi belgeleri iletme yerine, müzekerede istenen bilgiyi (*hastaya konulan teşhisin ne olduğu, şiddet eğilimi olup olmadığı, kısıtlılığının gerekip gerekmediği vb.*) resmi yazı ile mahkemeye ulaştırmalarının daha doğru olacağı kanısındayız.

Mahkemeye tıbbi belge gönderilmek durumunda kalınması halinde, mahkemeye aktarılan bilgi ve belgelerin kişisel veri niteliğinde olduğu gözetilerek, mahkemeden;

- Ulaştırılan bilgi ve belgelerin hekim ile hasta arasında sır niteliği taşımasından dolayı, mahkeme hakimi ve dava tarafları dışındaki kişilerin bunlara erişiminin engellenmesi,

- Bu amaçla iletilen tıbbi belgelerin mahkemelerde bulunan evrak saklama kasalarında korunması, İncelenmesinin hızla tamamlanarak aslı sunulan belgenin hekime iade edilmesi, fotokopilerin ise imha edilmesinin talep edilmesi mümkündür.

Hekimin tıbbi verileri mahkemeye göndermek zorunda olduğu durumlarda, iç içe iki kapalı zarf kullanması, içteki kapalı zarfa hasta verilerini, dıştaki zarfın içine ise üst paragrafta belirttiğimiz hasta bilgilerinin mahremiyetinin korunması için iç zarfın hakim tarafında açılması, taraflar dışındaki kimselerin ulaşmaların olanak verilmemesi, bu verilerin mahkeme ve yargılamada görevlendirdiği konuyla ilgili bilirkişi dışında kimse tarafından görülmesine yol açacak bir davranışın engellenmesi, bu amaçla dosya içine konulmayarak mahkemenin evrak saklama kasasında saklanması ve gerek görülen diğer önlemlere ilişkin taleplerin olduğu bir üst yazı yazılabilir. Tıbbi veriler mahkemeye ulaştıktan sonra verilerin mahremiyetinin korunma sorumluluğu mahkemenin olacaktır.

Uygulamada doğrudan yargılama ile sıkı bağı bulunmamasına ve yargılama konusu uyuşmazlığın zorunlu delili olmamasına rağmen, tarafların iddia ve savunmalarını ispat etmek için mahkemelerden delil getirtilmesini talep ettiği bir takım durumlara da rastlanmaktadır. Boşanma davasında eşlerden birinin diğer tarafın psikiyatrik rahatsızlığı olduğunu ileri sürdüğü ya da çocuğuyla iletişimin kötü olduğunu ispatlamaya çalıştığı durumlar bunlara örnek olarak verilebilir.

Bu gibi durumlarda hekimin yukarıda aktarıldığı üzere tıbbi bilgisi mahkemece istenen tarafın buna rıza gösterip göstermediğine dikkat etmesinde fayda görülmektedir. Eğer davada tıbbi bilginin istenmesi hasta tarafından talep edilmişse, hastanın onay verdiği bilgi aktarımını hekimin yapmasında sakınca bulunmamaktadır. Ancak bilgi istemi hastanın değil de karşı tarafın talebi üzerine yapılmışsa, hekimin yukarıda belirttiğimiz üzere Hukuk Muhakemesi Kanununun 249. Maddesi uyarınca tanıklıktan çekinme hakkını kullanarak mahkemeye bilgi vermekten kaçınabilecektir.

Türkiye Psikiyatri Derneği